

KIRJALLISUUTTA

Johannes Krysostomoksen liturgian teksti avattu

Chrysostomosliturgin – förda anteckningar under arbetet med nyöversättningen 2010–2012. Mikael Sundkvist, red. Stiftelsen för Finlands ortodoxa kulturcentrum i samarbete med Anastasis Media AB. Växjö 2014.

Johannes Krysostomoksen jumalallinen liturgia sai arvoisensa ruotsinoksen vuonna 2012. Hyvää ja kaunista nykyruotsia. Vastaavaa suomenkielistä käännöstä jäämme vielä odottamaan. Viimeisin huolella tehty suomalainen käännös on vuodelta 1953. Sen kieliasua parannettiin vuonna 2003, mutta kyseessä ei ollut uusi käännös.

Isä Mikael Sundkvist, TT, julkaisee nyt käyttöömme käännöstyön kaikki eri vaiheet sisältävät muistiinpanot arvovaltaisen käännöstyöryhmän tekemistä huomioista ja käymistä keskusteluista käännösprosessin aikana vuosina 2010–2012. Aineisto on korvaamaton mahdollisesti tulevalle suomalaiselle käännöstyöryhmälle ja samalla valtaisa tiedonlähde kaikille aiheesta kiinnostuneille.

Pyhän Johannes Krysostomoksen nimeä kantava liturgia on kirkkomme tavallisin liturgiapalvelus ja samalla kaikkein vaativimpiin kuuluva tekstikokonaisuus. Esillä olevassa työssä on lähdetty siitä, että ensin selvitetään, mitä tekstissä todella sanotaan. On haettu kreikkalaisen lähtötekstin oikeata filologista ja teologista ymmärtämistä. Sellainen ei ole yhden tutkijan tai kääntäjän tehtävä, vaan siihen tarvitaan hyvin organisoitu työryhmä.

Sundkvist kokosi joukon asiantuntijoita, jonka johtoryhmässä toimivat Suomesta hänen lisäksi isä Sergius Colliander sekä Michael Hjälm ja Paul Nordgren Ruotsista. Ensimmäisenä tehtävänä tuli kehittää kelvollinen ruotsin kielen taso ortodoksista jumalanpalvelusta ilmaisemaan. Keväällä 2010 ryhdyttiin tekemään esitutkimuksia. Kreikkalaisena tekstinä liturgian analysoi Tuija Korhonen tyylin ja retoriikan kannalta, Michael Hjälm puolestaan käsitteli tekstin liturgisteologista viitekehystä. Mikael Sundkvist tutki liturgian runsasta raamatunkäyttöä, suoria lainauksia ja alluusioita eli viitteellisiä lainauksia. Varsinainen raakakäännöstyö annet-

tiin esitutkimukset tukena dominikaani-isä (OP) Anders Piltzille ja David Heith-Stadelle Lundin yliopistosta. Heidän kummankin tuli valmistaa erikseen oma käännöksensä, joista Mikael Sundkvist laati ehdotuksen laajennetun ruotsalais-suomalaisen projektiryhmän käsiteltäväksi. Emeritusprofessori Lars Huldénia pyydettiin tyyllisesti muokkaamaan projektiryhmän tulosta. Teksti annettiin koekäyttöön ja lähetettiin lausunnoille, minkä jälkeen Kotimaisten kielten keskuksen Monica Äikäs antoi vielä arvokkaita huomioita tyylistä.

Näin laajalle pohjalle järjestettyä työryhmää ja hyvin koordinoitua yhteistyötä ei Suomen ortodoksisessa kirkossa ole vielä milloinkaan nähty. Työryhmä on tehnyt kulttuurityön, mikä on myös ymmärretty työtä rahoittaneissa säätiöissä Suomessa ja Ruotsissa.

Sisältö on järjestetty siten, että työryhmän uusi käännös juoksee rinnan kreikkalaisen lähtötekstin kanssa. Kommentit ja viitteet ovat sivu- ja alamarginaaleissa. Saamme tietää, että paras kreikkalainen tekstilaitos on ns. Roman editio vuodelta 1950. Kirjan lopussa on kiintoisa ja tarpeellinen David Heith-Staden selvitys krysostomosliturgian editiohistoriasta.

Viiteapparaatin eri tasot on korostettu painoteknisin keinoin ruotsinnoksessa. Näin löytyvät helposti sanojen selitykset, viitteet Raamattuun ja etenkin loppuviitteet, jotka systemaattisesti seuraavat numeroinnillaan liturgiatekstin eri osia. Loppuviitteisiin on tallennettu työryhmän huomiot ja eri näkemykset sekä perustelut, joiden pohjalta on kulloinkin tehty käännösratkaisut.

Loppuviitteiden runsaasta ja tyhjentävästä aineistosta, jota suosittelen lämpimästi, poimin tässä vain muutaman esimerkin:

Alkusiunauksen kohdalla on pohdittu, voiko ihminen siunata Jumalaa. Tästä on esimerkkejä *Bibel 2000* -käännöksessä, ja työryhmä on omaksumut johdonmukaisesti ilmaisulle εὐλογητός käännöksen 'siunattu', kuten Ruotsin roomalaiskatolinen kirkkokin omissa käsikirjoissaan. Meillä Raamatunkäännöskomitea antaa käännökseksi samoissa tapauksissa 'ylistetty'. Alkusiunauksessa on tunnetusti 'kiitetty'.

Rukouksessa *Taiivaallinen Kuningas* - - Pyhän Hengen epiteettinä käytetty Παράκλητος on perinteisesti käännetty 'Lohduttaja'. Tarkempi merkitys on ollut kauan tiedossa, mutta tuttua sanaa ei ole haluttu muuttaa, koska Lohduttajaa on pidetty vakiintuneena. Ruotsintajat ovat tästä irrottaneet ja täsmentäneet ilmaisuksi 'Auttaja', kuten Uudessa testamentissa on (vrt. Joh. 14:26).

Kaikkein pyhin Kolminaisuus --, Παναγία Τριάς, Пресвятая Троица, *Trinité toute-sainte, All-Holy Trinity*. Arkkipiispa Johannes vierasti jo metropoliittana ollessaan absoluuttista superlatiivina suomen kielessä ja rupesi käyttämään eurooppalaisista kielistä tuttua rakennetta *Kaikkipyhä Kolminaisuus*, josta kaikessa hiljaisuudessa luovuttiin, kun se huomattiin suomen kielen vastaiseksi. Olisi voinut kuvitella, että indoeurooppalainen etuliitteinen *Allheliga Treenighet* olisi sopinut ruotsinnokseen, johon tuli *Heliga Treenighet*. Käännösryhmä ei kelpuuttanut etuliitteistä muotoa eikä pitänyt sitä kielellisesti onnistuneena eikä dogmattisesti olennaisena epi-teettinä Jumalalle ja Jumalansynnyttäjälle, koska esim. Ekumeenista patriarkkaakin tituloidaan "Hänen jumalallinen kaikkipyhyytensä" (Ἡ Ἀυτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης).

Muista -- *Kristuksessa diakoneja* -- on yksinkertaistettu muotoon *muista* -- *diakoneja*. Lähteiden perusteella rukous syntyi kirkon elämässä aikakautena, jolloin toimi kahdenlaisia diakoneja. Toisaalta niitä, jotka palvelivat Kristuksen mysteerejä, ja toisaalta niitä, jotka jakoivat ruokaa ja juomaa tarvitseville. Nykyään tätä eroa ei rukouksessa tarvitse mainita.

Liturgian anaforaosassa kuoron vastaus *rauhan laupeutta, kiitosuhria* on tekstikriittisin perustein korjattu muotoon *laupeutta ja rauhaa kiitosuhriksi* (barmhärthighet och frid, ett lovets offer).

Paavo Saarikosken ajoista lähtien (1940-luvulla) on pohdittu, mitä *sinun omaasi sinun omistasi me sinulle edeskannamme kaiken tähden ja kaiken edestä* (τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν, κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα) tarkoittaa. Ruotsinnos kuuluu nyt: *Detta som är ditt och av dig frambär vi till dig i allt och för allt*. Tästä on pitkäkö selvitys loppuviitteissä, mutta aivan lopullista vastausta ei vieläkään saada. Tekstikritiikkiä ei tässä tapauksessa käytetäkään, vaan tyydytään liturgian *textus receptus* -ratkaisuun. Tällaista metodia Mikael Sundkvist on itse kuvannut "johdonmukaiseksi epäjohdonmukaisuudeksi", mikä kuulostaa varsin osuvalta, kun on kyseessä ortodoksisen kirkon jumalanpalvelusteksti. Ortodoksisuus on elämää.

Arimo Nyström